

gennemføres her en dybtgående analyse dels af deltagelsen i de norske folkeafstemninger og dels af de regionale skillelinjer i afstemningsresultaterne.

Til sidst forsøges i kapitel 6 en tolkning af EU-afstemningerne, og selv om det komparative aspekt her er lidt stærkere, vender forfatteren hurtigt tilbage til Norge for specielt at forklare de regionale skillelinjer ud fra interviewdata om vælgernes sociale baggrund.

Fremstillingen er gennemgående på et højt samfundsvidenskabeligt niveau. De relevante begreber, teorier og fortolkningsmuligheder introduceres på en selvfolgelig måde, og deres anvendelighed til beskrivelse og forklaring virker som oftest overbevisende. Man kunne dog have ønsket sig lidt klarere svar ved kapitlernes slutning på de opstillede spørgsmål. En ikke-norsk læser vil nok også mene, at undersøgelsen af deltagelsen i de norske folkeafstemninger og afprøvningen af fremsatte forklaringer om krydspres som årsag til lavere deltagelse i folkeafstemninger end i valg bliver for detaljeret. Og dette gælder i endnu højere grad analysen af de regionale skillelinjer i kapitel 5. Her bruges uforholdsmæssig megen plads på at introducere center-periferi-betraktningen, opdelingen af Norge i politiske regioner og formuleringen af hypoteser om regionernes særpræg. Dette minder mest af alt om et indlæg i en standende debat i norsk samfundsvidenskab, og folkeafstemningerne kommer mere til at stå som endnu et udtryk for grundmønsteret i norsk politik end som værende af selvstændig interesse. Sagt på en anden måde går der her for meget i dybden, medens det komparative aspekt forsvinder. Til trods for, at dette kapitel mere minder om en løsrevet afhandling end om et kapitel i en monografi om folkeafstemninger, påvises der interessante

regionale sammenhænge både mellem folkeafstemninger om forskellige emner og mellem folkeafstemninger om samme emne på forskellige tidspunkter.

Alt i alt står bogen som en uomgængelig fremstilling af folkeafstemninger i de nordiske lande, men den efterlader et behov for virkeligt komparative analyser, idet den viser de muligheder, der åbner sig for sådanne analyser. Derfor skuffer den på en måde mere, end den tilfredsstiller de forventninger, som titlen lægger op til.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Søren Rinder Bollerup og Christian Dons Christensen, *Nationalism in Eastern Europe. Causes and Consequences of the National Revivals and Conflicts in Late Twentieth-Century Eastern Europe*: London: Macmillan; New York: St. Martin's Press, 1997, 308 s.

Man ranker unægtelig ryggen og pudser institutnålen ved synet af denne bog. Det drejer sig om udgivelsen af et universitets-speciale skrevet af to tidligere studerende på Institut for Statskundskab, AU - en engelsksproget udgivelse på et anerkendt internationalt forlag, som samtidig er en udgivelse for det amerikanske marked. Det er jo ganske imponerende og kan nærmest gøre det ud for en anmeldelse. At der tillige er tale om en bog, der supplerer den eksisterende litteratur på området, er en ekstra, men bestemt ikke uvæsentlig fjer i hatten. Netop fordi de to forfattere med denne udgivelse - og i kraft af deres virke på instituttet i øvrigt - har vist, at de kan mere end deres fadervor og derfor i denne sammenhæng gør krav på at

gennemføres her en dybtgående analyse dels af deltagelsen i de norske folkeafstemninger og dels af de regionale skillelinjer i afstemningsresultaterne.

Til sidst forsøges i kapitel 6 en tolkning af EU-afstemningerne, og selv om det komparative aspekt her er lidt stærkere, vender forfatteren hurtigt tilbage til Norge for specielt at forklare de regionale skillelinjer ud fra interviewdata om vælgernes sociale baggrund.

Fremstillingen er gennemgående på et højt samfundsvidenskabeligt niveau. De relevante begreber, teorier og fortolkningsmuligheder introduceres på en selvfolgelig måde, og deres anvendelighed til beskrivelse og forklaring virker som oftest overbevisende. Man kunne dog have ønsket sig lidt klarere svar ved kapitlernes slutning på de opstillede spørgsmål. En ikke-norsk læser vil nok også mene, at undersøgelsen af deltagelsen i de norske folkeafstemninger og afprøvningen af fremsatte forklaringer om krydspres som årsag til lavere deltagelse i folkeafstemninger end i valg bliver for detaljeret. Og dette gælder i endnu højere grad analysen af de regionale skillelinjer i kapitel 5. Her bruges uforholdsmæssig megen plads på at introducere center-periferi-betraktningen, opdelingen af Norge i politiske regioner og formuleringen af hypoteser om regionernes særpræg. Dette minder mest af alt om et indlæg i en standende debat i norsk samfundsvidenskab, og folkeafstemningerne kommer mere til at stå som endnu et udtryk for grundmønsteret i norsk politik end som værende af selvstændig interesse. Sagt på en anden måde går der her for meget i dybden, medens det komparative aspekt forsvinder. Til trods for, at dette kapitel mere minder om en løsrevet afhandling end om et kapitel i en monografi om folkeafstemninger, påvises der interessante

regionale sammenhænge både mellem folkeafstemninger om forskellige emner og mellem folkeafstemninger om samme emne på forskellige tidspunkter.

Alt i alt står bogen som en uomgængelig fremstilling af folkeafstemninger i de nordiske lande, men den efterlader et behov for virkeligt komparative analyser, idet den viser de muligheder, der åbner sig for sådanne analyser. Derfor skuffer den på en måde mere, end den tilfredsstiller de forventninger, som titlen lægger op til.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Søren Rinder Bollerup og Christian Dons Christensen, *Nationalism in Eastern Europe. Causes and Consequences of the National Revivals and Conflicts in Late Twentieth-Century Eastern Europe*: London: Macmillan; New York: St. Martin's Press, 1997, 308 s.

Man ranker unægtelig ryggen og pudser institutnålen ved synet af denne bog. Det drejer sig om udgivelsen af et universitets-speciale skrevet af to tidligere studerende på Institut for Statskundskab, AU - en engelsksproget udgivelse på et anerkendt internationalt forlag, som samtidig er en udgivelse for det amerikanske marked. Det er jo ganske imponerende og kan nærmest gøre det ud for en anmeldelse. At der tillige er tale om en bog, der supplerer den eksisterende litteratur på området, er en ekstra, men bestemt ikke uvæsentlig fjer i hatten. Netop fordi de to forfattere med denne udgivelse - og i kraft af deres virke på instituttet i øvrigt - har vist, at de kan mere end deres fadervor og derfor i denne sammenhæng gør krav på at

blive vurderet på deres professionalisme, vil jeg lade skamrosen ligge og gå over til den saglige del af anmeldelsen.

Nationalism in Eastern Europe er en usædvanlig disciplineret fremstilling af et komplekst emne - næsten for disciplineret i og med, at der ikke er gjort meget ud af bløde indledninger endsige journalistiske svinkeærinder undervejs. Men under alle omstændigheder er bogens analytiske sigte og den metodiske stringens, der udvises undervejs, dens store styrke, for herigennem er det, at Bollerup og Dons supplerer den eksisterende, ofte ret beskrivende eller rent faktuelle akademiske litteratur på området. Som sådan er bogen gefundenes Fressen for lærere - jeg skal undlade at nævne navne! - der gerne vil undervise statskundskabsstuderende i dette empirisk udfordrende emne, vel at mærke uden at tabe statskundskaben på gulvet. Bogens sigte er ret ambitiøst, nemlig at nå frem til generalisationer om nationale vækkelser og nationale konflikters intensitet i nutidens østlige Europa. Mere specifikt stiller de to forfattere sig den opgave at forklare hvorfor nationalisme i nogle sammenhænge fører til voldelige konflikter (krig) samt forklare hvorfor nationalismen i andre østeuropæiske sammenhænge ikke fører til væbnede opgør. Det er dette, der er styrende for valget af cases, idet det drejer sig om: 1) den voldelige konflikt mellem kroater og serbere i Kroatien; 2) den voldelige konflikt mellem moldover og slaver (navnlig etniske russere) i Moldova; 3) den ikke-voldelige konflikt mellem moldover og gagausere sammesteds; 4) den ikke-voldelige konflikt mellem estere og russere i Estland; 5) den ikke-voldelige konflikt mellem tjekker og slovakker i Tjekkosllovakiet.

Den stringente opbygning af såvel de to hovedanalyser - henholdsvis. den na-

tionale mobilisering i de ni udvalgte grupper og de fem bilaterale nationale konflikter, som de beskrevne nationale vækkelser har affødt - som de respektive underanalyser kombineret med den klarhed og disciplin, der præger fremstillingen på detailplanet, gør på mange måder bogen forbilledlig som akademisk værk. Den teoretiske syntese, som er forfatterens analyseramme, er i og for sig flot og overbevisende, idet den skaber præcision i diskussionen af de enkelte cases. Forfatterens prioritering af social identitetsteori på bekostning af rational choice-tilgangen betyder, at de tager nationalismen alvorligt som reelt behovsopfyldende i tomrummet efter kommunismen, men det har den omkostning, at de politiske entreprenørers manipulation med nationale følelser underspilles.

Det er selvfølgelig godt, at forfatterne samvittighedsfuldt holder sig til det materiale, der er tilstrækkeligt og kildemæssigt holdbart for deres formål, men ind i mellem kan man godt savne lidt spræl og lidt mere dybde i fremstillingen, for eksempel diskussion af den empiriske sekundærlitteratur. Det kunne eksempelvis være Milovan Djilas' og andres teser om feudaliseringen af Jugoslavien. Jeg synes også der mangler lidt mere kritisk distance i redegørelsen for de enkelte nationale myter som for eksempel den slovakiske og den moldoviske. Konklusionen på bogens vigtigste problemstilling, nemlig hvad der får visse nationale konflikter til at eskalere i vold og krig, mens andre forbliver ikke-voldelige konflikter, vil nogle nok opleve som et antiklimaks - uanset de mange gennemtænkte bud på voldsdeterminanter, der ledsager den: fortilfælde/orienteringer/ katalysatorer såsom klimaet, konflikten udspilles i/ udelukkespolitikker/ militære ressourcer samt meningsdanneres holdning (ss. 144 ff., 266

ff.). Bollerup og Dons gør nemlig forskellen mellem vold og ikke-vold til et spørgsmål om gradsforskelle fremfor væsensforskellige kategorier, hvad der logisk set er megen ræson i, men for de involverede parter kan det jo være forskellen mellem liv og død. På dette punkt kunne man derfor ønske sig, at de to forfattere gav los og for eksempel tog det op til nærmere overvejelse, når de nederst s. 281 noterer betydningen af det internationale pres. Netop de internationale omgivelser for nationale konflikter glimrer ved deres fravær i Bollerup og Dons' modeller, hvad der er en iøjnefaldende svaghed, uanset de problemer, som omgangen med denne variabel rejser. Så vidt jeg kan se, gør fraværet af internationalt pres, slingrekurs fra det internationale samfunds side eller omvendt udsigten til medlemskab af EU og NATO pokker til forskel i de enkelte konfliktscenarier. I småtingsafdelingen vil jeg anholde forfatternes brug af 'Slovakian' som adjektiv; normen på engelsk er da vist 'Slovak'. Når dette er sagt, vil jeg imidlertid vende tilbage til skamrosen. Konceptet for analysen er originalt og fungerer i sammenhæng med casestudierne, hvad der tilsammen giver en yderst sober og fornyende komparativ analyse af nogle af nutidens nationale konflikter i det østlige Europa. Selv om bogen ikke just er letlæst underholdning, er den glimrende skrevet med mange interessante detaljer som for eksempel betragtningerne om vilkårene for nationalisme i nutiden. Med andre ord: godt gået, d'herrer!

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Johannes Andersen, *Hverdagens centrifuge. Det daglige liv og den moderne livsform*, Højbjerg: Hovedland, 1997, 170 s., kr. 188,00.

Johannes Andersen har med titlen *Hverdagens centrifuge* fået skabt et udtryk med konnotationer og dermed med mange forskelligartede associationer. Det kan nemt lede tanken hen på hverdagens trummerum, trædemølle osv. eller på den teknologiske eller selvprogrammerede hverdag.

Med Johannes Andersens egne ord er *Hverdagens centrifuge* et sociologisk forsøg på at tage tidens og hverdagens puls - sociologi fra sidelinjen. Bogen har endvidere ifølge forfatteren ikke noget med samfundsvidenskab at gøre på trods af, at den er skrevet af en person, som til daglig beskæftiger sig med samfundsvidenskabelige problemstillinger. Forfatterens ambition med bogen har således ikke været produktion af videnskab, beregnet på at blive endnu et nummer i en lang og støvet publiceringsliste, men produktion af konkrete analyser, som kan fungere som inspiration for nye politiske forestillinger og ideer. Bogen har da også fået karakter af et manifest.

Beskrivelsen af den almindelige danskers hverdag tager udgangspunkt i, at det post-moderne menneskes grundlæggende levemåde er determineret dels af samspillet mellem de tre institutioner: det civile samfund, stat og marked, og dels af den kulturelle frisættelse, der er opstået i forbindelse med destruktions af den traserede kultur, hvilket har medført, at de traditionelle fællesskaber er nedbrudt. Det post-moderne menneske eksisterer i en opbrudskultur, hvor det er nødvendigt at planlægge sin egen biografi. Dette har sammen med etableringen af det målrationelle samfund og teknologiseringen af hverdagen og mange af de fundamentale menneskelige